

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

האשה
החשובה ורודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חתם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5773333

יו"ל ע"י בהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ח ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 576

מסכת מכות ב'-ה'

בס"ד, כ"ד סיון תש"ע

השבוע בגליון

- פתיחת פקק של בקבוק חדש בשבת קודש
- האם פקק סגור נחשב "כלי"?
- ההבדל בין פקק פלסטיק לפקק מתכת
- למי משלמים העדים הזוממים?
- נח לאדם לאבד את ממונו ולא להעבירו לאחר

- עדים זוממים נענשים ללא התראה
- שתי סיבות להתראה
- עדים זוממים נענשים עקב אכזריותם
- קניית כרטיס הגרלה של מוסד תורני מכספי מעשר
- הערכת חפץ שערכו הכספי אינו ודאי

דבר העורך

עולם התורה

זה עתה סיימנו את לימוד מסכת סנהדרין, התחלנו ללמוד את מסכת מכות, ובעזרת ה' עוד מעט קט נסיים גם אותה ונתחיל ללמוד את מסכת שבועות. אפשר לומר בוודאות, כי ההספק הגבוה של לומדי הדף היומי מעניק לכל לומד תחושה של התרוממות רוח והנאה המלווה אותו בכל יום.

כל לומד גמרא יכול לתאר בסגנונו האישי את ההנאה העצומה הנגרמת לו מן הלימוד, איש איש והנאתו, איש איש ומושגיו. מרתק עד מאד לשמוע על אדם, שחיי השתנו מן הקצה אל הקצה על ידי הגמרא תוך שהבין את העצמה הגלומה בה, עוד בטרם החל לשחות בים התלמוד.

זקנו המאפיר אינו מגלה מאומה על עברו של בעליו. אפשר לראותו באחד מבתי המדרשות השוקקים בבני ברק, כשהוא מותח את מיתרי קולו מול החבורה הסובבת אותו מאז שעות הבוקר, עת התחילו לעמול על הבנת הסוגיה החדשה. לאחר משא ומתן ארוך הוא מסובב את כיפתו על ראשו בתנועה אוטומטית, ושב לצלול בגמרא שלפניו.

"בהיותי צעיר", הוא מספר, "לאחר מלחמת ששת הימים, וההצלה המופלאה בסייעתא דשמיא מידי אויבינו שקמו עלינו לכולנו, התחלתי להרהר במשמעות החיים. לא הייתי מסוגל לשהות במקום אחד. סהרורי הייתי. נשמתי לא נתנה לי מנוח. הטלתי תרמיל על שכמי, מזומנים לא היו חסרים לי מבית אבא, והחיליתי לשוטט בארץ לארכה ולרחבה.

טיילתי במשעולי הגולן, גמאתי דרכים ארוכות במרחבי הנגב, גם מסמטאות עזה ומרחובות שכם ורמאללה לא מנעת את רגלי, וביום מן הימים נקלעתי לשכונת מאה שערים שבירושלים.

דף ב/א כיצד העדים נעשים זוממין

עדים זוממים נענשים ללא התראה

בימים אלו אנו עוסקים בסוגיית "עדים זוממים" אשר העידו דבר-מה על פלוני, ולאחר מכן באו שניים וטענו כנגד העדים הראשונים: "עמנו הייתם" ולא הייתם יכולים לראות את המעשה שאתם מעידים עליו, וממילא שקר העדתם. על העדים הזוממים מוטל עונש זהה לזה שהיה אמור לקבל האדם שהם העידו עליו.

בתחילת לימוד מסכת מכות, מן הראוי להביא את ביאורו של הגאון רבי שמעון שקופ זצ"ל על דין "עדים זוממים".

עדים זוממים נענשים ללא התראה: כידוע אין אדם נענש בבית דין אלא אם כן התרו בו לפני עשיית האיסור כי הוא עומד לעבור על דבר מן התורה ולהענש בהתאם. אולם עדים זוממים נענשים אף על פי שלא הותרו לפני לעדותם, שהרי איש לא ידע כי הם עומדים לשקר (כתובות לג/א). זאת, מבארת הגמרא (שם), משום שהם עצמם ביקשו להטיל עונש על אדם שמעולם לא התרו בו. רמב"ם (הל' עדות פ"כ הל' ד) מוסיף ומחדש כי מטילים עונש אף על עדים זוממים שוגגים, שלא ידעו כלל ועיקר על פרשת "עדים זוממים" שבתורה.

שתי סיבות להתראה: שתי סיבות לכך שאין מענישים אדם אלא אם כן התרו בו: א. שלא ייחשב לשוגג אשר אינו יודע כי הוא עובר על איסור (לקמן ו/א). ב. שיידע כי במעשיו הוא חורץ על עצמו דין מוות, או עונש אחר (סנהדרין מא/א ורמב"ם הל' סנהדרין פ"י י"ב הל' ב: עיי"ש שצריך לקבל על עצמו במפורש דין מיתה). לכאורה, הסבר הגמרא שאין צורך להתרות בעדים זוממים, משום שגם הם ביקשו להטיל עונש על אדם חף מפשע, מתייחס לכך שאפשר להעניש את העדים למרות שהם לא ידעו שיוטל עליהם עונש מיתה, אך מניין למד הרמב"ם כי גם אין צורך לוודא שהעדים הזוממים מזידיים ואינם שוגגים? (עיי' ראב"ד שם).

עדים זוממים נענשים עקב אכזריותם: מבאר הגר"ש שקופ זצ"ל, כי הרמב"ם סבר שעדים זוממים אינם נענשים על מעשה העבירה שעשו, אלא על רשעתם, "על מה שהרשיעו נגד מדות האנושיות, אף אם לא ידעו מדין חומר האיסור שאסרה תורה, אבל כיון שידעו שעל ידי הגדתם יתחייב הנידון שלא כדוין... זוהי עיקר רשעתם..." (חיידושי רבי שמעון יהודה הכהן, כתובות סי' ל"ט. ועיי' "קצות החושן" סי' כ"ח ס"ק ח', ועיי' בספר המפתח ביאורים אחרים לדברי הרמב"ם).

גו' ה'

נשמת אדם

לעילוי נשמת

מורנו הגה"ח רבי **שמואל צבי קובלסקי** זצ"ל

בן הר"ר בנימין ז"ל נלב"ע כ"ג בסיון תשנ"ג

תנצב"ה

צניפו נשמת

הר"ר **משה הגר** ז"ל

ב"ר יוסף דוד ז"ל

נלב"ע כ"ז בסיון תשמ"ז

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידיו האחים

הר"ר **מרדכי הגר** ומשפ' שיחיו - ניו יורק
הר"ר **דוד הגר** ומשפ' שיחיו - לוס אנג'לס

צניפו נשמת

מרת **אסתר איינהורן** ע"ה

ב"ר דוד ז"ל

נלב"ע כ"ג בסיון תש"ס

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידנו הר"ר **חיים**

נפתלי איינהורן ומשפ' שיחיו - פ"ת

צניפו נשמת

איש רב פעלים וישר דרך

הר"ר **אברהם ארונספלד** ז"ל

ב"ר דוד ז"ל

נלב"ע כ"ז בסיון תש"ס

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידו בני המשפחה שיחיו

דף ג/א אומדין כמה אדם רוצה ליתן

קניית כרטיס הגרלה של מוסד תורני מכספי מעשר

ישנם מוסדות צדקה הנוהגים לגייס כספים תוך הבטחת פרסים שונים שיעלו בגורל בין התורמים. הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"ד סי' ע"ו) נשאל אם אפשר לרכוש כרטיס הגרלה מכספי מעשר כספים, או שמא יש להתייחס לכרטיס זה כאל חפץ בעל ערך כלכלי לבעליו, שאין לממן את רכישתו מכספי מעשר.

שני סוגי כרטיסי הגרלה: בדברי תשובתו מצייין בעל "אגרות משה", כי יש לפצל שאלה זו לשני סוגי כרטיסי הגרלה; יש מוסדות המנפיקים מספר קבוע מראש של כרטיסי הגרלה, תוך התחייבות שההגרלה תתקיים בתום מכירת מספר הכרטיסים הנקוב, או במועד מסוים, גם אם לא ימכרו כל הכרטיסים שהונפקו. בהגרלה מסוג זה גם רוכש הכרטיס הראשון יודע מראש את סיכויי לזכות בפרס המובטח. לעומתם יש מוסדות המוכרים כרטיסי הגרלה בלא הגבלת מספר כרטיסי ההגרלה שיימכרו, וגם אינם נוקבים במועד סופי לקיום ההגרלה.

ברור, איפוא, קובע הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, כי הכרטיסים מן הסוג השני אינם בעלי ערך ממוני. אדם הרוכש כרטיס מסוג זה למטרות רווח, שם את מעותיו על קרן הצבי, מאחר שלא הובטח לו מאומה. ממילא, אין זו השקעה, כי אם נתינת צדקה, ורשאי אדם לרכוש כרטיס הגרלה זה מכספי מעשר.

נותר, איפוא, לברר מה דינם של כרטיסי הגרלה מן הסוג הראשון. לשם כך תחילה עלינו לבדוק אם אפשר לקבוע את ערכו של דבר מה ששוויו אינו ידוע כל עיקר. כלומר, עלינו לוודא כי אפשר להתייחס לכרטיס ההגרלה כאל חפץ בעל ערך ממוני, אף על פי שרובם המוחלט של רוכשי הכרטיסים אינם זוכים בהגרלה.

הערכת חפץ שערכו הכספי אינו ודאי: רבי משה מוכיח מסוגייתנו כי אפשר להתייחס לחפץ מסוג זה כאל חפץ בעל ערך. שהנה, בסוגייתנו מבואר שאפשר לשום את ערך כתובתה של אשה נשואה, על ידי בדיקת הסכום אותו מוכנים סוחרים להשקיע ברכישת הזכויות של כתובת אשה זו לכשתגיע לידי מימוש; הסוחרים בודקים את מצב בריאותם של הבעל ושל האשה, את היחסים השוררים ביניהם, וכדומה, ומעריכים את סיכויי האשה להאריך ימים אחר בעלה, או לחילופין להתגרש ממנו ולזכות בכספי הכתובה. הרי לנו, כי אפשר להתייחס לדבר מה שערכו אינו ודאי, כאל חפץ ממוני. מעתה, אין לרכוש כרטיס הגרלה מן הסוג הראשון מכספי מעשר, שהרי נותן הצדקה מקבל מיד את תמורתה בדמות כרטיס ההגרלה!

אדם שזכה בהגרלה: הגר"מ פיינשטיין זצ"ל מוסיף וכותב לגבי כרטיסי הגרלה מן הסוג השני, כי רוכש כרטיס שזכה בפרס, ייטיב לעשות אם יחזיר לכספי מעשר את סכום הכרטיס שבאמצעותו הוא זכה בפרס [ועיי' "דרך אמונה" הל' מתנות עניים פ"ז בביאור הלכה ד"ה "ואחד"].

דף ה/ב לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין

כאשר זמן - ולא כאשר עשה!

במאמר הראשון עסקנו ב"עדים זוממים" אשר עדותם נדחתה מפני עדות עדים אחרים המעידים כי שקר העידו הראשונים.

מדוע מאמינים לעדים זוממים? לפנינו שתי כתות של עדים סותרות ואי אפשר להאמין לשתיהן כאחת. מדוע צוותה התורה להעדיף את עדות השניים על פני הראשונים? הרמב"ן (דברים יט/יח) והטור (חו"מ סי' ל"ח) מבארים, כי העדים המזימים נאמנים רק כאשר הם טוענים שהעדים הראשונים שהו עמם במקום פלוני (בסוגייתנו לעיל ה/א), וממילא, אין הם יכולים להעיד על התרחשות שאירעה באותו זמן במקום אחר. באופן זה העדות השנייה אינה סותרת את העדות הראשונה, אלא היא מערערת את בסיס קיומה, אחר שהם מעידים כי העדים הראשונים שהו במקום אחר כלל [ועיי' ב"ק עב/ב "רבא אמר עד זומם חידוש הוא", ועיי"ש באחרונים בסברת אביי החולק].

בגמרתנו מבואר כי "לא הרגו - נהרגין, הרגו - אין נהרגין", כלומר: בית הדין מטיל על העדים הזוממים עונש זהה לזה שהם ביקשו לטפול על הנאשם, אך ורק אם הנאשם לא הומת עדיין. אולם אם הנאשם כבר הומת, אין הם נהרגים. כלל זה מפורסם יותר בדרשה (עיי' רש"י חולין יא/ב), שאינה מוזכרת בתלמוד: "כאשר זמן" - "ולא כאשר עשה", והרמב"ם (הל' עדות פ"כ הל' ב') מבאר, כי הלכה זו היא מפי הקבלה.

לכאורה, אם כבר עלה בידם לבצע את זממם ולגרום לענישת הנאשם, דינם חמור שבעתיים. מדוע הם פטורים מכל עונש?

בעל ספר החינוך (מצווה תקכ"ד) מבקש לתת "קצת טעם לדבר", שהקב"ה ניצב בקרב הדיינים, ולו היה הנאשם זכאי, לא היה הקב"ה מאפשר להמיתו (ע"ע רמב"ן ורבינו בחיי).

המאירי כותב בשם הגאונים, כי התורה מסרה בידי בית הדין "עדים זוממים" אשר בקשו להמית אדם לשווא. אולם, היא לא מסרה בידיהם "עדים זוממים" שהצליחו במזימתם והוכפל עונם, הן שקר והן רציחה, משום שעדים אלו אינם ראויים לכפרה!

גם "כסף משנה" (הל' עדות הל' ב') כותב, כי עדים זוממים שגרמו את מות הנאשם "גדול עוונם מנשוא", ואינם ראויים שתכפר עליהם מיתת בית דין, כשם שמצינו במסכת סנהדרין (סה/ב), שהמעביר את בנו

חדור רוח-קרב נכנסתי אל המקום, אשר כה התפרסם במאבקיו הבלתי נלאים בענייני דת, ומצאתי שכונה מנוממת, שחיי המסחר בה מתנהלים בעצלותי. ערביים משופמים ישבו על אבני השפה והמתינו לעבודת סבלות, בעוד ערביות שנשאו על ראשן סלים גדושים בתאנים נוטפות דבש פילסו את דרכן במדרכות הצרות להחריז.

לפתע נשמעה צעקה. קולו של ישיש ניסר בחלל. הוא דיבר בשפת האדיש. לא הבנתי מה הוא אומר, אך מיד שמעתי קול צעיר ורענן מתריס כנגדו באותה נימה. השקט שב לשרור, אך לרגע קט בלבד. כעבור שניות מספר נישאו קולותיהם יחד, במין נעימה שאינה לא שירה, לא זמר ולא רננה, אך יש בה משלושתם גם יחד.

סקרנותי בערה בי. כבר ראיתי בעבר ישיש וצעיר שאינם באים לעמק השווה. גם שמעתי על צעיר וזקן שזימרו יחד. אולם, מעולם לא חזיתי בשניים שהתגרה והזמרה שוכנים בחלקם בצוותא. מוזר.

הלכתי בכיוון הקולות, ותוך זמן קצר עמדתי מתבונן בשניים, דרך חלון קעור שפתחו נשק לגובה הכביש.

עתה נשמע קולו של הישיש לבדו. המיה חרישית בקעה מגרונו בעוד אצבעו החומה מטבך ריחני הילכה בניחותא על פני ספר גדול, מילה אחר מילה, שורה אחר שורה. עיני הצעיר היו עצומות, מצחו מכווץ, רגליו מכונסות, ראשו שעון על כף ידו, וידו האחרת סלסלה את פיאתו הגדולה ללא הרף. הוא ישב בדריכות, מכווץ ממאמץ, וחששתי כי עוד רגע קט יפוק לפקעת קטנה.

המיית הישיש מלאה את חלל החדר הישן, התמזגה עם קימורי הסורגים העתיקים, ודומה היה כי היא מהלכת על פניהם, לופפת אותם ושבה פנימה אל החדר, כדי לשוב ולהתפזם מפי הישיש, עד ביאת המשיח.

בחדת קודש הנחתי את כף רגלי על מפתן החדר. ארון הקודש העתיק שניצב בכותל המקום הבהיר לי, כי אני עומד בפתחו של בית כנסת. כיסיתי את תלתלי במטפחת צבעונית וחרש התיישבתי על ספסל חורק בא בימים.

אין לי מושג כמה זמן ישבתי שם. למדתי גם אני לעצום את עיני, להתרכז, להרהר, לחשוב, להתאמץ, להתכווץ בתוך עצמי, רק בפאותי לא יכולתי לסלסל. והמנגינה... היא קסמה לי עד מאד, כמהתי ללמוד אותה, אך לפתע הבנתי, כי הספרים הגדולים עליהם רכונים השניים הם כמו תווים למנגינה זו, ואי אפשר לזמרה סתם כך.

אט אט התקרבת אל הישיש ואל הצעיר. הישיש נראה היה עתה זקן בהרבה לעומת קולו הנעים, והצעיר לא היה אלא עלם חמודות רך בשנים. סבא רבה ונינו.

הישיש צודד את ראשו לעבר הקומקום השורק שניצב בחדרון קטן, וללא אומר ודברים קם הצעיר ממקומו, ותוך זמן קצר הניח לפני ספל תה מהביל.

חיובו מאיר הפנים של הישיש נסך בי אומץ לשאול: "מה אתם עושים עם הספרים האלה?" **דקה** ארוכה שתק הישיש, הנהן בראשו לעצמו, שקל את מילותיו והשיב: "אנחנו עוסקים בחיפוש ובחיטוט אחר כל מעשינו והנהגותינו מיום הוולדנו עד..." כאן השתתק, והפנה את אצבעו לעבר הר המנוחות.

דע לך, בחור צעיר. רגע מאושר ביותר בחיי הוא כאשר אני מגלה דבר-מה שאותו לא ידעתי. כל העת אנו מבקשים לתקן את הטעויות, לנכש את העשבים השוטמים ולפלס את דרכנו, דרך האמת."

יצאתי מן המקום שהוריי.

דרכו של עולם להסתיר את הפגמים, לכסות על העוולות, להשתיק את הביקורת, לטשטש את השיבושים, להעלים את המשגים ולעמעם את התקלות. ואילו שניים אלו שרויים להם בעולם אחר, שונה לחלוטין. "עולם התורה".

הדרן אל האמת עוד היתה ארוכה, רבת מכשולים, אך את הבסיס לה קניתי לי בבית המדרש שבשכונת מאה שערים".
הוא מסיים את סיפורו בהתרגשות, מסובב את כיפתו על ראשו בתנועה אוטומטית, ושב לצלול בים הגמרא, כשמפיו בוקעת המיה חרישית עתיקת יומין.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטרור זה.
 כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93
 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף ה/א משלשין בממון ואין משלשין במכות **חלוקת מלקות - דבר בלתי אפשרי** במשנתנו מבואר, כי עדים שביקשו לחייב אדם בתשלום ממון ונמצאו זוממים, מחלקים ביניהם את הסכום אותו ביקשו לחייבו. כגון, אם באו שני עדים וביקשו להטיל על אדם תשלום של מאה זהובים, כל אחד מהם ישלם חמישים זהובים. אולם, אם עדים אלו רצו להטיל עונש מלקות על פלוני, ונמצאו זוממים, אין מענישים כל אחד מהם במחצית המלקות.
לדעת בעל "צפנת פענח", אין מחלקין את המלקות בין העדים הזוממים, משום שעונש המלקות הוא יחידה אחת בת שלושים ותשע מלקות, שאי אפשר לפצלה.
ואילו הגרי"ד מבריסק זצ"ל ביאר, כי אי אפשר לפצל את עונש המלקות, משום שחלוקת העונש לא תגרום לכל אחד מהעדים הזוממים חצי מן הצער שהיה אמור ללקות בו הנאשם, שהרי כאב הנובע משלושים ותשע מלקות רצופות גדול לאין ערוך מכאבם המצורף של שני בני אדם שקיבלו מספר מלקות חצוי ("בית הלוי" על התורה, סוף פרשת בשלח).

למולך נענש, ואילו המעביר את כל בניו למולך אינו נענש, משום שעונו גדול מנשווא ואין הוא ראו לכתרה (עיי' סמ"ג לאווין מ'). [בביאורים לסמ"ק מכתב ידו של ר' משה מצוריק - מתקופת הראשונים, הביא, שהרב יחיאל מפריש השיב למשומד אחד, כתשובה הנ"ל בדבר חיוב המעביר בניו למולך. והאחרונים דנו אם תשובה אמיתית היא, או שהומצאה רק כתריס בפני המשומדים. עיי' אריכות דברים בנידון בספר "כמוצא שלל רב", לפרשת אחרי מות].
 המאירי עצמו (הובא ב"עין יעקב" בסוגייתנו) מטעים כלל זה, כי התורה חששה שייצא שם רע על בית הדין, כפי שמבאר ה"פני יהושע" (בסוגייתנו), שכאשר יהרגו את העדים הזוממים, הרי לבטח בית הדין טעה, או בהריגת הנאשם או בהריגת העדים הזוממים. לפיכך גזרה תורה שלא להרגם, והרבה שלוחים למקום להיפרע מהם.

הגאון רבי יהונתן אייבשיץ ("תומים" סי' ל"ח) כותב סברה הלכתית להבנת כלל זה. תחילה הוא מחדש כי כאשר עדים מוזמים על ידי עדים אחרים, ולפתע קם הנאשם ומצדיק את העדים הראשונים וטוען כי הם אינם זוממים, שומעים לדבריו (עיי"ש מקור לסברה זו האמורה לפי דעת הרמב"ם שרק במיתה נאמר כאשר זמם ולא כאשר עשה).

מעתה, לאחר שהנידון נהרג נלקחה מן העדים הזוממים האפשרות להצדקתם על ידי הנאשם, אפשרות שעמדה להם כאשר הנידון היה בחיים, ולפיכך, אין מעמידים אותם לדין. [ואילו הגאון רבי בנימין אריה וייס זצ"ל, אב"ד טטרנובץ (שו"ת "אבן יקרה" חו"מ סי' כ"א) סיבר את אזנו של אחד מחכמי אומות העולם בהסבר הבא: ידעה תורה כי יהיו אנשים "הומניים" אשר יסברו כי אין הצדקה להמתת הרוצח, כי אין בכך כדי להועיל לנרצח. אותם אנשים עלולים לנסות לשבש את מהלך דין התורה על ידי עדות שקר, באמרו שהעדים הראשונים שקרנים הם, ובכך למנוע את המתת הרוצח. לפיכך קבעה התורה שעדים שנמצאו זוממים - נענשים. מעתה, יימנעו אנשים אלו משיבוש הדין בעניינו של הרוצח, משום שבכך הם יגרמו להריגת שניים אחרים...
 אולם, לאחר שכבר נהרג הרוצח, אין כבר כל עילה לקבוע שהעדים הזוממים ייהרגו גם הם. עיי' בהרחבה בספר "כמוצא שלל רב", פרשת שופטים. ועיי"ש שהביא עוד ביאור נחמד משר"ת "מלמד להועיל" ח"ג סי' נ"א. ע"ע "משך חכמה" פרשת שופטים].

דף ג/ב הפותח בית הצואר בשבת חייב

פתיחת פקק של בקבוק חדש בשבת קודש

בעשרות השנים האחרונות, דנים פוסקי ההלכה אם מותר או אסור לפתוח בקבוק חדש בשבת, וסוגייתנו משמשת ציר מרכזי לנידון הלכתי סבוך זה.

מלאכת "מכה בפטיש": אחת מל"ט אבות מלאכה האסורות בשבת קודש על פי ציווי התורה, היא מלאכת "מכה בפטיש" (שבת עה/ב) - אין לסיים בשבת את יצירתו של חפץ כלשהו, קטן ככל שיהא.
האם פקק סגור נחשב "כלי"? בבואנו לדון בדבר פתיחת בקבוק חדש בשבת, יש, איפוא, להגדיר את מעמדו ההלכתי של הפקק בטרם פתיחתו ושחרור מסגרת הבטחון המחוברת אליו. כלומר: יש לקבוע אם לפני פתיחתו הוא נחשב כלי ראוי לשימוש - אזי מותר להסירו מן הבקבוק החדש בשבת, או שמא במצבו הנוכחי אין הוא חפץ ראוי לשימוש, ולפיכך גם אינו נחשב ככלי, וממילא המסיר את הפקק מן הבקבוק מכשירו על ידי כך לשימוש, ובזאת הביא את הפקק לידי גמר מלאכתו, ועבר על איסור של "מכה בפטיש".

מהו ייעודו של הפקק? כדי לקבוע זאת עלינו לברר מהו ייעודו של כל פקק, או אז נדע, אם פקק סגור ממלא את ייעודו. ובכן, בשאלה רגישה זו נחלקו הדעות. יש הסוברים כי תפקידו של הפקק הוא לכסות את פי הבקבוק, ולפיכך, עוד בטרם הסרת המסגרת סביבו הוא נחשב כלי, ואין כל מניעה להסיר את הפקק מן הבקבוק בשבת, משום שהעושה כן לא יצר מאומה, הפקק היה כלי גם קודם לכן (הגרי"י פישר זצ"ל "אבן ישראל" ח"ב סוף הל' שחיטה פי' י"ד, הגר"א"י ולדנברג זצ"ל "ציץ אליעזר" חלק י"ד סי' מ"ה).

לעומת זאת, לדעת פוסקים אחרים ייעודו העיקרי של הפקק הוא **לסגירת** בקבוקי שתיה ול**פתיחתם** ביעילות ולא רק ככיסוי לבקבוק בלבד. לדבריהם, כל עוד הפקק נעול במסגרת הבטחון אין הוא נחשב לכלי, והמסירו מן הבקבוק יוצר כלי בשבת, ולפיכך הדבר אסור (הגר"ש"ז אוערבאך זצ"ל שו"ת "מנחת שלמה" ח"א סי' צ"א אות י"ב, ח"ב סי' י"א, ו"שולחן שלמה" ח"ב סי' שיי"ד ס"ק ט' ופוסקים נוספים).
 אלא שהדברים אינם פשוטים כלל ועיקר, ובשורות הבאות נגלה, כי לאור דברי ראשונים אחדים בפירוש סוגייתנו, יש הבדל מהותי בין פקק מתכת לפקק פלסטיק.

סוגייתנו מביאה שני מעשים זהים, לכאורה, שדינם שונה, תוך שהיא מבארת את ההבדל ביניהם. הלכה אחת קובעת, כי "הפותח בית הצואר בשבת חייב". כלומר: אדם שנטל בגד שעדיין לא יצרו בו פתח להכנסת הראש, וייצר את הפתח בשבת - חייב (רש"י ד"ה "זה", ועיי' ריטב"א שהוא משום "מכה בפטיש" ועיי' בביאור הלכה" סי' ש"מ). הלכה נוספת קובעת: רשאי אדם לפתוח מגופה - מכסה - של חבית בשבת, אף על פי שהמכסה מחובר לחבית בטיט. ההבדל בין שתי הלכות אלו מנוסח בגמרא בקצרה - "זה חיבור וזה אינו חיבור". כלומר: הבגד מעולם לא היה פתוח, ויוצר הפתח מסיים בעשייה זו את יצירת הכלי, ולפיכך הדבר אסור. לעומת זאת, ייצורו של מכסה החבית הושלם זה מכבר, אלא שהוא הודבק על פי החבית כדי לשמור את היין. מעתה, המסיר את המכסה לא יצר מאומה, משום שהמכסה נוצר כבר לפני כן (רש"י שם).

ההבדל בין פקק פלסטיק לפקק מתכת: כאשר נחקור מעט על אודות תהליכי הייצור של פקק הפלסטיק ופקק המתכת נגלה, כי תהליך ייצורו של פקק מתכת מתהווה על הבקבוק עצמו, בעזרת מכונה הזוחסת

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם יעקב פרידמן** ז"ל
 ב"ר מרדכי ז"ל נלב"ע כ"ה בסיון תשנ"ד
 גבאי בית המדרש סוכטשוב
תנצב"ה
 הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **רבקה הייז** ע"ה
 ב"ר מנחם אריה ז"ל
 נלב"ע כ"ד בסיון תש"ס
תנצב"ה
 הונצחה ע"י ידידינו בני המשפחה שיחיו

העלון יוצא לאור ע"י

מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' וונגן 1
 Wagman street 1
 ת.ד. 471 בני-ברק P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL
 טל: 03-5775333 tel: +972-3-5775333
 פקס: 03-7601020 Fax: +972-3-7601020
 אימייל: meorot@meorot.co.il E-mail:

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
מוקד הזמנות 151-500-700-1

נסא דברכתא

מעומקא דליבא
נשגר בזאת ברכת מזל טוב
לרגל השמחה השרויה במעונם של
הרבנים מגידי השיעורים מבית מדרשו
הרה"ג רפאל טובלי שליט"א
ביהכ"נ הר"י"ף - אשדוד
לרגל הכנס בנו בעול תורה ומצוות
הרה"ג אלעזר כהן שליט"א
ביהכ"נ באבוב - בני ברק
לרגל הולדת הבת
הרה"ג יצחק מרנשטיין שליט"א
ביהכ"נ ישראל הצעיר, רינת ישראל - פתח תקוה
לרגל נישואי הבת
הרה"ג יוסף חיים קרויזר שליט"א
ביהכ"נ שבטי ישראל - גבעתיים
לרגל הולדת הבן
הרה"ג ישראל מאיר ראעני שליט"א
ביהכ"נ משכן אורי - רעננה, ביהכ"נ ע"ש וואהל,
ביה"ח איילוב, ביהכ"ס אהבת אחים (בבלי) - תל אביב
לרגל הולדת הבן
בברכת התורה ולומדיה
מאורות הדף היומי

טבלת מתכת על הבקבוק. לעומת זאת, ייצורו של פקק פלסטיק מושלם בטרם הצמדתו לבקבוק, ולאחר מילוי הבקבוקים במשקה סוגרים אותם בפקק הפלסטיק ויוצרים את מסגרת הבטחון. מעתה, פתיחת פקק פלסטיק אינה יוצרת מאומה. הפקק יכול היה לשמש לייעודו - סגירת בקבוק ופתיחתו - מייד לאחר ייצורו, עוד בטרם השתמשו בו במפעל לייצור הבקבוקים. לעומת זאת, הסרת פקק המתכת יוצרת כלי חדש, משום שמעולם אי אפשר היה להשתמש בו לפתיחת בקבוקים ולסגירתם. [בטרם נמשיך לשלב הבא נסכם בקצרה את השלבים הקודמים: א. יש הסוברים כי ייעודו של פקק הוא לחתום את הבקבוק. לדעתם, אין איסור להסיר בשבת את הפקק מן הבקבוק, משום שבכך לא נוצר כלי חדש, כי הפקק היה כלי כבר מעת ששימש כחותם. ב. יש הסוברים, כי פקק שאי אפשר להשתמש בו בחופשיות אינו כלי, ובתנאי שמעולם אי אפשר היה להשתמש בו כפקק. לפיכך, בשבת אסור להסיר פקק מתכת מן הבקבוק, אך מותר לעשת כן אם הפקק עשוי פלסטיק, כי הוא כבר הושלם לפני שהפך לחותם].

ברם, בכך לא תם דיון מעניין זה. יש מן הראשונים (ר"ה, מובא ברמב"ן ובריב"א בסוגייתנו, והרמב"ם בפירושו לתלמוד כתב יד למסכת שבת, הובא במעשה רוקח בפתח ספרו מתוך פירוש למסכת שבת להרב פרחיה ב"ר ניסים בשם רבי אברהם בנו של הרמב"ם), המבארים את ההבדל בין בגד למגופה של חבית באופן שונה לחלוטין, ובעקבות כך גם נהפכות על פיהן המסקנות אליהן הגענו לעיל.

לדעתם, הבגד שעליו מדובר בגמרתנו, הוא בגד שכבר נוצר בו הפתח להכנסת הראש, אלא שתפרוהו לפני כיבוסו. כעת, הצורך להסביר את ההבדל בין פתיחת בית צוואר זה, לפתיחת מגופה של חבית הוא חיוני ביותר. לדעתם, ההבדל ביניהם נובע **מסוג החיבור** בו השתמשו כדי לסתום את הפתח של הבגד ואת מכסה החבית. את הפתח של הבגד תפרו בבד. הבגד עשוי בד, וכמו כן התפירה היא בבד, הרי לך בד חדש, שכאילו מעולם לא נקרע! אולם, החבית עשויה חרס, או עץ, ואילו החיבור בינה לבין המכסה נעשה על ידי טיט. חיבור מסוג זה אינו מטשטש את ייחודיותו של המכסה, ולפיכך, מותר להסירו בשבת.

התבוננות קלה תעלה, כי לפי שיטה זו אסור להסיר כל פקק בשבת, גם לא פקק העשוי פלסטיק, משום שמסגרת הבטחון של פקק הפלסטיק עשויה אף היא פלסטיק, והרי הוא כבגד שפתחו נתפר! ("נחל זרד" קונטרס פקקים ועיי' "מנחת שלמה" שדחה ראיה זו).

איסור "מחתך": לא נגענו במאמר זה כי אם בקצהו של נידון הלכתי מרתק זה. כדי לסבר את האוזן עד כמה יש לברר נושא זה לאשורו לפני ההכרעה נציין, כי לדעת הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א, בשבת אין להסיר כל פקק חדש מן הבקבוק משום איסור שונה לחלוטין - "מחתך" (עיי' שבת עד/ב רש"י ד"ה "המורטו"). בדעה זו נוקטים גם פוסקים נוספים.

מאורות הדף היומי נראה אחרת

חדש ממאורות!

מסכת
מכות שבועותללימוד הדף היומי
עם הלכה למעשה.

הצטרפו לרבבות לומדי הדף היומי עם
"מאורות ההלכה",
**הלכות תפילת מנחה, תפילת ערבית,
מצוות תדירות, קריאת שמע על המיטה.**

לפרטים והזמנות: 1-700-500-151

משרדי מאורות - בני ברק: רח' וגמן 1 (פינת חתם סופר 5)

ירושלים: רח' שרי ישראל 14 טל. 057-3198196 **רכסים**: רח' הזית 7 טל. 04-9040949